

SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTYS INTEGRUOJANT PROTO IR PSICHIKOS NEGALIĄ TURINČIUS GLOBOS NAMŲ GYVENTOJUS Į VISUOMENĘ

SOCIAL WORKERS' EXPERIENCES IN THE INTEGRATION OF SOCIAL CARE HOME RESIDENTS WITH INTELLECTUAL AND MENTAL DISABILITIES INTO SOCIETY

Oksana Žarinienė
Utenos kolegija (Lietuva)
Edmundas Vaitiekus
Utenos kolegija (Lietuva)

Santrauka

Socialinė integracija ypač aktuali ne tik Lietuvoje, bet ir daugumoje pasaulio šalių, nes ji padeda užtikrinti, kad visi žmonės turėtų vienodas galimybes ir teises dalyvauti visuomenės gyvenime. Padeda mažinti socialinę atskirtį ir diskriminaciją, kuri gali kilti dėl neigiamų nusistatymų ir netolerancijos. Socialinė integracija padeda žmonėms su negalia ar kitais sunkumais jaustis priimtais ir įtrauktai į visuomenę, o tai gali jiems padėti geriau suprasti savo vertę ir pajusti savo svarbą.

Straipsnio tikslas: atskleisti socialinių darbuotojų patirtis, integruojant proto ir psichikos negalią turinčius globos namų gyventojus į visuomenę.

Tyrimo dalyviais pasirinkti 8 socialinės globos namų socialiniai darbuotojai.

Įžvalgos. Žmonės su intelekto ir psichosocialine negalia perkeliama į nedidelius globos namus, taip leidžiant jiems tapti savarankiškesniems, ugdyti darbo ir buitinius įgūdžius, rūpintis savimi, dirbti ir gyventi bendruomenėje. Proto negalią ir psichikos sutrikimų turintys asmenys vis dar kenčia nuo neigiamo visuomenės požiūrio, darbdavių diskriminacijos ir nepakankamų galimybių naudotis socialinėmis ir sveikatos priežiūros paslaugomis. Tyrimo rezultatai rodo, kad pastaruosius 10 metų Lietuvoje vyksta reikšmingi teigiami pokyčiai globos namų gyventojų integracijos į bendruomenę srityje. Nepaisant to, vis dar yra daugybė iššūkių, kuriuos reikia įveikti, siekiant pilnos neįgaliųjų integracijos.

Raktažodžiai: integracija į visuomenę, proto ir psichikos negalia.

Įvadas

Lietuvoje šiuo metu vis dar vykdoma institucinės globos sistemos reforma, kurios tikslas – pakeisti ilgalaikės stacionarios globos modelį į bendruomenėje teikiamas paslaugas. Dideli socialinės globos namai, skirti žmonėms su intelekto ir psichosocialine negalia, pertvarkomi į mažesnes, bendruomenėje veikiančias struktūras, kuriose teikiamos individualizuotos paslaugos. Tokios paslaugos leidžia asmenims ugdyti savarankiškumą, darbo įgūdžius, rūpintis savimi ir dalyvauti bendruomenės gyvenime. Viena pagrindinių alternatyvų institucinei globai yra grupinio gyvenimo namai, į kuriuos persikelia gyventojai iš didelių įstaigų (Gevorgianienė, Šumskienė, Mataitytė-Diržienė ir Genienė, 2023).

Globos pertvarkos politika siekiama šiuos asmenis grąžinti į bendruomenę ir įgyvendinti jų teises, kodifikuotas Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje, ypač teisę gyventi savarankiškai ir būti įtrauktiems į bendruomenę. Socialinė integracija – tai procesas, leidžiantis visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo jų individualių savybių ar socialinės padėties, dalyvauti bendruomenės gyvenime lygiomis teisėmis. Viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių yra asmenys su intelekto ir

(ar) psichikos negalia, kurių galimybės integruotis dažnai ribojamos ne tik dėl individualių poreikių, bet ir dėl visuomenės požiūrio, infrastruktūros nepritaikymo ar paslaugų stokos. Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje vykdomas deinstitutionalizacijos procesas siekia sukurti įtraukią visuomenę, kurioje žmonės su negalia galėtų gyventi bendruomenėje, gauti reikalingą pagalbą ir jaustis visaverčiais nariais.

Institucinės globos pertvarka grindžiama Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos principais – visų pirma teise gyventi savarankiškai ir būti įtrauktiems į bendruomenę. Vietoje didelių socialinės globos institucijų vis dažniau steigiami nedideli grupinio ar savarankiško gyvenimo namai, kuriuose gyventojai skatinami ugdyti savarankiškumo, socialinius, buitinius ir darbinius įgūdžius (Gevorgianienė ir kt., 2023). Tačiau fizinis iškėlimas iš institucijų dar negarantuoja tikros integracijos – tam būtina ne tik paslaugų tinklo plėtra, bet ir aktyvus socialinių darbuotojų bei bendruomenės narių dalyvavimas.

Socialiniai darbuotojai yra viena svarbiausių grandžių šio proceso įgyvendinime. Jie ne tik tiesiogiai dirba su asmenimis, turinčiais proto ar psichikos negalią, bet ir atlieka tarpininkavimo funkciją tarp kliento ir bendruomenės, skatina visuomenės švietimą, gina klientų teises. Šių specialistų patirtys leidžia atskleisti, kaip realiai vyksta integracijos procesas, kokie pokyčiai pastebimi ir su kokiais iššūkiais susiduriama praktikoje.

Šio tyrimo aktualumas grindžiamas tuo, kad deinstitutionalizacija ir socialinės integracijos procesai Lietuvoje vis dar vyksta, o praktiniai šių procesų aspektai dažnai lieka nepakankamai atskleisti. Todėl vertinga analizuoti socialinių darbuotojų patirtis – tai leidžia geriau suprasti tiek profesinius išgyvenimus, tiek platesnį deinstitutionalizacijos kontekstą.

Tyrimo problema – kokie veiksniai lemia sėkmingą arba apsunkintą šios pažeidžiamos grupės integraciją, kokį vaidmenį atlieka socialinis darbuotojas ir kaip ši veikla kinta vykstant deinstitutionalizacijos procesui.

Straipsnio tikslas: atskleisti socialinių darbuotojų patirtis, integruojant proto ir psichikos negalią turinčius globos namų gyventojus į visuomenę.

Socialinio darbo reikšmė integruojant proto ir psichikos negalią turinčius asmenis į visuomenę

Socialinis darbas su proto ir psichikos negalią turinčiais asmenimis yra viena sudėtingiausių profesinės veiklos sričių, reikalaujanti ne tik specializuotų žinių, bet ir empatijos, lankstumo bei gebėjimo veikti tarpdisciplininiame kontekste. Socialinio darbo profesijos esmė – skatinti socialinius pokyčius, stiprinti asmens ir visuomenės tarpusavio ryšius bei prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo (Augutienė, Bartkevičiūtė, Čaplinskas, Čepėnaitė, Ivanauskienė, Jackienė, E. ... Liobikienė, 2010). Tarptautinė socialinio darbo federacija (IFSW) akcentuoja socialinio darbo paskirtį – padėti spręsti žmonių tarpusavio santykių problemas, gerinti jų gyvenimo kokybę bei skatinti įgalinimą. Dirbant su asmenimis, turinčiais proto ar psichikos negalią, ši veikla tampa dar aktualesnė – socialinis darbuotojas tampa tarpininku tarp kliento ir visuomenės.

Socialinio darbuotojo veikla su proto ar psichikos negalią turinčiais klientais apima individualizuotą pagalbą, orientuotą į asmens gebėjimų stiprinimą, savarankiškumo ugdymą bei bendruomeninį įtraukimą. Tokia veikla neatsiejama nuo deinstitutionalizacijos proceso, kuris Lietuvoje įgavo pagreitį po 2014 metų, siekiant išardyti ilgalaikės institucinės globos modelį ir perorientuoti paslaugas į bendruomenę (Gevorgianienė ir kt., 2023). Grupinio ir savarankiško gyvenimo namų plėtra yra vienas iš žingsnių link integracijos, tačiau tikrosios įtraukties sąlyga – visuomenės pasirengimas priimti šiuos asmenis kaip lygiaverčius bendruomenės narius.

Tyrimai rodo, kad socialiniai darbuotojai savo veikloje vis dar susiduria su visuomenės stigmatizacija, stereotipais bei neigiamomis nuostatomis (Kandratavičienė, 2015). Socialinė izoliacija, istoriškai gajį segregacinę praktiką ir informacijos apie negalią stoka lemia, kad žmonės, turintys psichikos ar intelekto sutrikimų, dažnai lieka grupės „jie“ nariais, nepaisant gyvenamosios vietos pasikeitimo. Šiuolaikinės teorinės prieigos, tokios kaip Bronfenbrennerio ekologinis modelis,

pabrėžia individo ir aplinkos sąveikos svarbą, o tai reiškia, kad sėkminga integracija priklauso ne tik nuo asmens pasirengimo, bet ir nuo visuomenės priėmimo.

Svarbų vaidmenį integracijos procese atlieka pats socialinis darbuotojas, kuris ne tik organizuoja paslaugas, bet ir skatina visuomenės švietimą, gina klientų teises ir siekia sumažinti socialinę atskirtį (Virbalis ir Arbaitienė, 2023). Ši veikla remiasi pagrindiniais profesiniais principais: sąžiningumu, bendradarbiavimu ir profesionalumu. Socialinio darbuotojo kompetencijos apima ne tik žinių ir įgūdžių visumą, bet ir gebėjimą reflektuoti patirtį, spręsti problemas bei įgalinti klientą.

Integracijos sėkmė priklauso ir nuo socialinio darbuotojo gebėjimo kurti ryšį su klientu, įvertinti jo galimybes bei užtikrinti individualizuotą paramą. Kaip teigia L. Milkintaitė ir D. Marcinkevičienė (2013), profesinė kompetencija – tai ne tik žinių turėjimas, bet ir jų pritaikymas praktikoje, gebėjimas veikti etiškai ir atsakingai. Tokia kompetencija leidžia socialiniam darbuotojui atliepti ne tik kliento, bet ir visuomenės poreikius, prisidėti prie pozityvių pokyčių.

Be to, vis dažniau akcentuojama bendruomenės edukacijos svarba – tiek per tiesioginius susitikimus, tiek per visuomenines iniciatyvas ar žiniasklaidą. E. Šumskienės, J. Jonutytės, R. Augutienės ir K. Krutulytės (2023) teigimu, neįgaliųjų įtrauktis reikalauja visų grandžių įsitraukimo – ne tik socialinių darbuotojų, bet ir šeimų, politikos formuotojų, švietimo įstaigų. Tik tokiu būdu galima formuoti aplinką, kurioje kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo gebėjimų, jaustųsi saugus ir priimtas. Gevorgianienės ir kt. (2023) tyrimas parodė, kad vietos bendruomenės dar nėra pilnai pasirengusios priimti neįgaliuosius, tačiau ryšiai, užmezgami kai kuriose bendruomenėse, rodo pozityvios kaitos ženklus. A. Kandratavičienė (2015) pažymi, kad šie asmenys vis dar patiria diskriminaciją ir ribotą prieigą prie paslaugų. Todėl itin svarbu tęsti integracijos skatinimą ir visuomenės švietimą. Tik įtrauki visuomenę, pagrįsta pagarba ir lygiomis galimybėmis, gali užtikrinti visavertį žmonių su proto ir psichikos negalia dalyvavimą bendruomenės gyvenime.

Apibendrinant, teorinis pagrindas leidžia suprasti, kad socialinių darbuotojų patirtys, integruojant proto ir psichikos negalią turinčius globos namų gyventojus į visuomenę, yra susijusios su platesniu deinstitutionalizacijos, socialinės įtraukties ir žmogaus teisių kontekstu. Šios patirtys neatsiejamos nuo socialinių darbuotojų kompetencijų, visuomenės nuostatų bei bendradarbiavimo tarp institucijų. Tyrimas, nagrinėjantis šias patirtis, leidžia atskleisti ne tik profesinius iššūkius, bet ir galimus sprendimus, kuriančius labiau įtraukią ir empatišką visuomenę.

Tyrimo metodai ir medžiaga

Siekiant atskleisti socialinių darbuotojų patirtis, integruojant proto ir psichikos negalią turinčius globos namų gyventojus į visuomenę, pasirinktas kokybinis tyrimas ir tyrimo instrumentas – struktūruotas interviu. Kokybinis tyrimas leidžia išsamiai analizuoti tyrimo dalyvių požiūrius, vertinimus ir asmenines patirtis, o tai ypač svarbu nagrinėjant jautrias socialines temas ir profesinę praktiką. Struktūruotas interviu, leidžia visiems respondentams pateikti tuos pačius klausimus, kartu išlaikant galimybę individualiems atsakymams. Tokia forma užtikrina surinktų duomenų palyginamumą bei leidžia sistemingai analizuoti išsakytas patirtis.

Tyrimo imtis – 8 socialiniai darbuotojai, dirbantys su proto ir psichikos negalią turinčiais asmenimis socialinės globos namuose. Informantai atrinkti tikslingai, atsižvelgiant į jų profesinę patirtį bei tiesioginį dalyvavimą globos namų gyventojų integracijos procese. Tokia atranka užtikrina, kad būtų gauta informacija iš tų specialistų, kurie geriausiai gali atskleisti tyrimui aktualius reiškinius.

Tyrimas buvo atliktas 2024 metų gegužės mėnesį. Prieš pradėdant pagrindinį tyrimą, buvo vykdytas pilotinis tyrimas, kuriame dalyvavo 2 informantai. Jo tikslas – įvertinti klausimų aiškumą ir atitikimą tyrimo tikslui. Pilotinis tyrimas parodė, kad interviu klausimai yra suprantami, tinkami ir padeda atskleisti nagrinėjamą problemą, o tyrimo dalyviai gerai supranta, ko iš jų tikimasi.

Surinkti interviu duomenys buvo analizuojami naudojant kokybinės duomenų analizės programinę įrangą ATLAS.ti. Ši programa leido sistemingai koduoti duomenis, išskirti reikšmingas temas, formuoti kategorijas ir subkategorijas bei priskirti joms informantų citatas. Tokia analizės eiga užtikrina tyrimo rezultatų pagrįstumą, analitinį aiškumą ir duomenų interpretacijos patikimumą.

Tyrimui atlikti buvo gautas leidimas iš X socialinės globos namų direktoriaus, supažindinus su tyrimo procedūra bei naudojamu tyrimo instrumentu. Remiantis konfidencialumo ir anonimiškumo principais, tyrimo dalyviams buvo suteikti kodai – S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8. Visa surinkta informacija naudota tik tyrimo tikslams, užtikrinant informantų tapatybės apsaugą ir tyrimo etikos normų laikymąsi.

Tyrimo rezultatai ir aptarimas

Teigiami pokyčiai. Daugelis informantų vertina pokyčius teigiamai, pastebėdami, kad integracijos galimybės ženkliai padidėjo. Socialinės globos namų gyventojai vis dažniau dalyvauja visuomenės gyvenime, įgyja daugiau galimybių darbui, laisvalaikiui ir savarankiškam gyvenimui.

„Vyksta teigiami pokyčiai siekiant integruoti socialinės globos gyventojus į visuomenę/bendruomenę“ (S1); „Per pastaruosius 10 metų Lietuvoje vyko reikšmingi pokyčiai socialinės globos namų gyventojų integracijos į bendruomenę srityje“ (S5).; „Per 10 metų įvyko daug teigiamų pokyčių, tai ne tik deinstitutionalizacija, bet ir pačios integracijos galimybės padidėjo“ (S7).

Institucinės globos pertvarka, pereinant prie mažesnių globos namų ir individualių paslaugų teikimo, yra vienas iš pagrindinių integracijos pokyčių. Tai leidžia gyventojams tapti savarankiškesniems, ugdyti darbinius įgūdžius ir dalyvauti bendruomenės gyvenime.

„Lietuvoje šiuo metu vyksta institucinės globos pertvarka“ (S3); „Nemaža dalis socialinės globos namų gyventojų apsigyveno grupinio gyvenimo ar savarankiško gyvenimo namuose“ (S4); „Viena iš pagrindinių deinstitutionalizacija tai mūsų globos namų gyventojams suteikia daugiau galimybių integruotis į bendruomenę“ (S5).

Iššūkiai ir neigiami požūriai. Nepaisant teigiamų pokyčių, vis dar egzistuoja iššūkiai, susiję su visuomenės požiūriu į neįgaluosius. Kai kurie žmonės vis dar nepriima socialinės globos namų gyventojų, vengia jų ar bijo.

„Visuomenė dar nėra pilnai pasiruošusi priimti mūsų globos namų gyventojus tokius kokie jie yra“ (S6); „Nuveikta išties nemažai atsirado daugiau galimybių integruotis į visuomenę tačiau vis dar susiduriama su neigiamų visuomenės požiūriu“ (S8).

Dalis informantų pažymi, kad visuomenėje vis dar vyrauja neigiamos nuostatos asmenų su proto ir psichikos negalia atžvilgiu. Kai kurie žmonės yra nepakantūs ir diskriminuoja neįgaluosius, vengdami kontakto ar nenorėdami gyventi šalia jų.

„Visuomenė dažnai nepasirengusi priimti proto ir psichikos negalią turinčius asmenys kaip lygiaverčius narius“ (S1). „Nemaža dalis visuomenės nenorėtų gyventi žmonių su psichine negalia kaimynystėje, nenorėtų jiems išnuomoti būsto, nenorėtų kartu dirbti“ (S3).

Visuomenėje dažnai trūksta informacijos apie proto ir psichikos negalią, o tai skatina stereotipus ir išankstines nuostatas. Kai kurie žmonės mano, kad neįgalieji yra pavojingi arba jų elgesys yra neprognozuojamas, todėl juos diskriminuoja.

„Kai kurie žmonės turi išankstinį nusistatymą arba netinkamos informacijos apie proto ar psichikos negalią, dėl ko ir kyla diskriminacijos ar socialinės atskirties pavojus“ (S4). „Visuomenėje vis dar vyrauja nuomonė, kad žmonės, turintys proto ar psichikos negalią, yra pavojingi ir jų elgesys gali būti neprognozuojamas ar agresyvus“ (S4).

Integracijos į bendruomenę galimybės. Integracija priklauso nuo kiekvieno kliento negalios lygio ir asmeninių poreikių, todėl procesas yra individualizuotas. Kiekvienam klientui sudaromos sąlygos, atitinkančios jo gebėjimus ir poreikius.

„Integracijos procesas individualus ir pritaikytas kiekvienam asmeniui atskirai“ (S2); „Kiekvienas asmuo yra unikalus ir turi skirtingus poreikius ir gebėjimus“ (S5).

Integracijos galimybės labai priklauso nuo kliento negalios sunkumo. Klientai su lengvesne negalia turi daugiau galimybių dalyvauti bendruomenės veiklose, o su sunkia negalia galimybės yra ribotos.

„Su lengvesne negalia klientams ... turi daugiau galimybių dalyvauti įvairiose veiklose“ (S3); „Integracijos galimybės mūsų klientų priklauso nuo sveikatos būklės“ (S6).

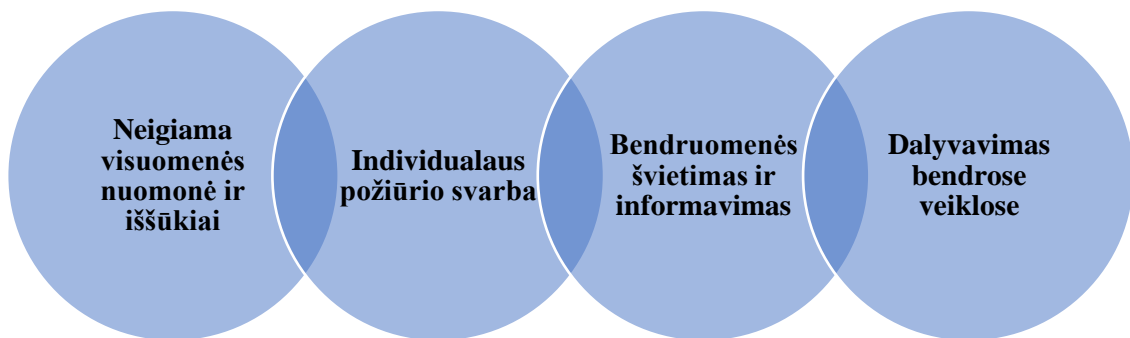
Dalyvavimas bendruomenės veiklose, tokiose kaip renginiai, šventės, išvykos, yra skatinamas, siekiant padidinti socialinės globos namų gyventojų integracijos galimybes ir skatinti visuomenės supratimą bei priėmimą.

„Kaskart dalyvaujant bendruomenės veiklose <...> skatiname visuomenės narių supratimą ir priėmimą“ (S1); „Stengiamės kad jie turėtų galimybę būti aktyviai įtraukti į bendruomenės veiklą“ (S7).

Sėkmingai integracijai būtina suteikti klientams reikiamą pagalbą ir paslaugas, pritaikyti aplinką, nuolat stebėti ir vertinti jų pažangą bei poreikius.

„Sudaromos sąlygos veiklai visose gyvenimo srityse <...> pritaikant aplinką aprūpinant reikiamomis pagalba ir paslaugos priemonėmis“ (S1); „Svarbu nuolat stebėti ir vertinti klientų pažangą ir poreikius kad galėtume tinkamai prisitaikyti ir teikti efektyviausią pagalbą“ (S2).

Socialinių darbuotojų patirtys, padedant globos namų gyventojams integruotis į bendruomenę. Informantai savo klientų integracijos į bendruomenę galimybes vertina teigiamai, tačiau pabrėžia, kad sėkminga integracija priklauso nuo individualių poreikių, negalios sunkumo, tinkamų sąlygų ir priemonių suteikimo bei nuolatinio stebėjimo ir motyvacijos. Dalyvavimas bendruomenės veiklose yra esminis, siekiant skatinti visuomenės supratimą ir priėmimą. Remiantis turinio analize, toliau apibendrinami informantų atsakymai apie jų patirtis, padedant globos namų gyventojams integruotis į bendruomenę. Informantų nuomone, pagalbą integruotis įtakuoja šie dalykai (žr. 1 pav.):

1 pav. Informantų patirtis, padedant globos namų gyventojams integruotis į bendruomenę

Informantai dažnai susiduria su neigiamu visuomenės požiūriu, diskriminacija ir socialine izoliacija, kurie apsunkina integracijos procesą.

„Dėl negalios susiduriama dažniau su neigiama visuomenės nuomone“ (S1); „Kartais susiduriame su priešišku požiūriu į mūsų globotinius, nenoru bendrauti su jais.“ (S5); „Patirtis įvairi bet dažniausiai susiduriame su neigiamu visuomenės požiūriu ir stoka veiklų už globos namų ribų“ (S6).

Integracija reikalauja individualaus požiūrio, atsižvelgiant į kiekvieno gyventojų unikalumą ir poreikius, taip pat reikia skirti daugiau laiko veikloms pritaikyti pagal skirtingus gebėjimus.

„Svarbu užmegzti ryšius, įgyti gyventojų pasitikėjimą, sudaryti sąlygas, kad jie jaustųsi vertinami“ (S1); „Kiekvienas žmogus yra unikalus ir turi savo tempą bei būdą kaip mokosi ir prisitaiko prie naujų aplinkybių“ (S2).

Informantai pabrėžia bendruomenės švietimo svarbą siekiant mažinti neigiamas nuostatas ir skatinti supratimą apie psichikos negalią.

„Stengiamės atsižvelgti į kiekvieno asmens unikalumą ir poreikius ... skiriame dėmesį į bendruomenės švietimą ir informavimą“ (S1); „Labai svarbu visuomenei skleisti informaciją apie psichikos negalias dalintis veiklomis pasiekimais pozityviomis istorijomis“ (S5).

Aktyvus dalyvavimas bendruomenės renginiuose, mokymuose ir kitose veiklose padeda globos namų gyventojams įgyti naujų įgūdžių, didina savarankiškumą ir gerina gyvenimo kokybę.

„Mūsų globos namų gyventojai nuolat dalyvauja įvairiuose renginiuose veiklose už įstaigos ribų“ (S4); „Mano asmeninė patirtis parodė kad dalyvavimas įvairiuose renginiuose ir veiklose ... padeda pažinti negalią turinčius asmenis“ (S7).

Informantai patiria tiek teigiamas, tiek neigiamas integracijos patirtis. Nors kai kurie visuomenės nariai yra netolerantiški neįgaliesiems, yra ir tokių, kurie noriai priima globos namų gyventojus į savo bendruomenes.

„Turime įvairios patirties tiek neigiamos tiek teigiamos“ (S5); „Nors yra bendruomenės narių kurie vis dar nenori kartu dalyvauti bendrose veiklose ... tačiau yra ir teigiamų pokyčių“ (S7).

Informantai pabrėžia, kad bendradarbiavimas su kitais specialistais ir institucijomis yra esminis veiksnys, siekiant sėkmingos globos namų gyventojų integracijos į visuomenę.

„Bendradarbiavimas su kitais specialistais ir institucijomis yra esminis veiksnys siekiant sėkmingai integruoti globos namų gyventojus į visuomenę“ (S2) „Bendradarbiavimas su kitais specialistais ir institucijomis labai svarbus ir džiugu kad tai vyksta ir komunikacija tarp įstaigų gerėja“ (S5).

Informantai pabrėžia poreikį gerinti komunikaciją ir veiksmų koordinavimą tarp institucijų bei specialistų, organizuoti reguliarius susitikimus ir bendrus mokymus, siekiant geriau suprasti klientus ir atsižvelgti į jų poreikius.

„Reikėtų kad institucijos ir specialistai galėtų reguliariai susitikti, bendrai planuoti ir koordinuoti veiklas“ (S8); „Svarbu nuolat palaikyti ryšius, kad mūsų globotiniai gautų tinkamą pagalbą ir palaikymą“ (S3).

Socialinio darbuotojo vaidmuo padedant globos namų gyventojams integruotis į bendruomenę. Socialiniai darbuotojai atlieka esminį vaidmenį, padedant globos namų gyventojams integruotis į bendruomenę. Jie padeda neįgaliesiems asmenims įveikti kliūtis ir iššūkius, skatina jų dalyvavimą visuomenės gyvenime.

„Socialinis darbuotojas vaidina esminį vaidmenį neįgaliųjų integracijos procese“ (S4); „Socialinio darbuotojo vaidmuo yra nepaprastai svarbus neįgaliųjų integracijos procese“ (S7).

Socialiniai darbuotojai skatina visuomenės supratimą ir toleranciją psichikos negalia turinčių asmenų atžvilgiu, organizuodami mokymus ir seminarus, kurie padeda visuomenei geriau suprasti psichikos negalias ir jų pasekmes.

„Socialiniai darbuotojai atlieka svarbų vaidmenį edukacijoje ir švietime, skleidžia informaciją apie psichikos negalias ir skatina visuomenės supratimą ir toleranciją“ (S6); „Socialinis darbuotojas gali atlikti svarbų vaidmenį skatinant bendruomenės sąmoningumą ir supratimą apie psichikos negalią turinčių asmenų iššūkius ir poreikius“ (S1).

Socialiniai darbuotojai gina globos namų gyventojų teises ir atstovauja jų interesus, užtikrindami, kad klientų teisės būtų gerbiamos ir jie galėtų gyventi oriai bei būti aktyviais visuomenės nariais.

„Socialiniai darbuotojai gina globos namų gyventojų teises ir interesus“ (S6); „Socialinis darbuotojas padeda užtikrinti, kad kiekvienas asmuo nepriklausomai nuo jo sveikatos būklės galėtų gyventi oriai ir būti aktyvus visuomenės narys“ (S2).

Galima teigti, kad socialiniai darbuotojai atlieka esminį vaidmenį integracijos procese, teikdami informaciją, konsultuodami, veikdami kaip tarpininkai, saugodami klientų interesus, organizuodami veiklas ir skatindami visuomenės supratimą bei sąmoningumą. Jie padeda klientams rasti ir naudotis reikiamomis paslaugomis bei įgyvendinti individualius globos planus, siekiant užtikrinti sėkmingą integraciją ir aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime.

Išvalgos

Neįgaliųjų priežiūrai ir ugdymui įsteigtų institucijų pobūdis tiesiogiai atspindi tai, kaip visuomenė suvokia negalią. Integracijos tikslas – skatinti visuomenę priimti individų kitoniškumą kaip normalų reiškinį. Žmonės su intelekto ir psichosocialine negalia perkeliama į nedidelius globos namus, taip leidžiant jiems tapti savarankiškesniems, ugdyti darbo ir buitinius įgūdžius, rūpintis savimi, dirbti ir gyventi bendruomenėje.

Proto negalią ir psichikos sutrikimų turintys asmenys vis dar kenčia nuo neigiamo visuomenės požiūrio, darbdavių diskriminacijos ir nepakankamų galimybių naudotis socialinėmis ir sveikatos priežiūros paslaugomis. Socialinis darbas su proto ar psichikos sutrikimų turinčiais asmenimis sudėtingas ir reikalauja specialių žinių bei įgūdžių teikiant bendruomenines paslaugas.

Straipsnyje pateikti tyrimo rezultatai rodo, kad pastaruosius 10 metų Lietuvoje vyksta reikšmingi teigiami pokyčiai globos namų gyventojų integracijos į bendruomenę srityje. Nepaisant to, vis dar yra daugybė iššūkių, kuriuos reikia įveikti, siekiant pilnos neįgaliųjų integracijos. Šie pokyčiai ir iššūkiai yra susiję su įvairiais aspektais, tokiais kaip visuomenės požiūris, socialinio darbuotojo vaidmuo, bendradarbiavimas su kitais specialistais ir institucijomis bei asmeniniai globos namų gyventojų poreikiai.

Tyrimas išryškino teigiamus pokyčius: globos pertvarka ir didesnės galimybės neįgaliesiems dalyvauti visuomenės veikloje yra pagrindiniai teigiami pokyčiai. Atsiranda daugiau programų ir paslaugų, kurios padeda globos namų gyventojams įgyti įgūdžių, reikalingų savarankiškam gyvenimui ir aktyviam dalyvavimui bendruomenėje.

Visuomenėje vis dar vyrauja stereotipai ir išankstinės nuostatos apie psichikos negalią, kas sukelia diskriminaciją ir socialinę izoliaciją. Tai apsunkina globos namų gyventojų galimybes integruotis į bendruomenę. Globos namų gyventojai su psichikos ir proto negalia dažnai susiduria su sunkumais socialinių įgūdžių ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių srityse.

Socialiniai darbuotojai atlieka svarbų vaidmenį, teikdami įvairią paramą ir paslaugas, skatindami visuomenės supratimą ir sąmoningumą bei organizuodami veiklas, kurios padeda globos namų gyventojams integruotis į bendruomenę.

Literatūra

1. Augutienė, R., Bartkevičiūtė, A., Čaplinskas, S., Čepėnaitė, A., D, Ivanauskienė, V., Jackienė, E. ... Liobikienė, T., N. (2010). *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai: vadovėlis*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
2. Gevorgianienė, V., Šumskienė, E., Mataitytė-Diržienė, J. ir Genienė, R. (2021). Žmonės ir vietos: asmenų, turinčių negalią, gyvenimo persikėlus į bendruomenę socialiniai ir fiziniai aspektai. *Specialus ugdymas/Special Education* 1(42), 7-59. <https://doi.org/10.15388/se.v1i42.586>.
3. Kandratavičienė, A. (2015). Negalios ir seksualumo kaip teisės į kokybišką gyvenimą aspektai socialinių darbuotojų požiūriu. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* 16 (2). <http://dx.doi.org/10.7220/2029-5820.16.2.3>
4. Milkintaitė L., Marcinkevičienė D. (2013). Socialinio darbuotojo vaidmenys smurto pasireiškime socialinės rizikos šeimose. *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 11, 81-89.
5. Šumskienė, E., Jonutytė, J., Augutienė, R. ir Krutulytė, K. (2023). *Moterų ir mergaičių su negalia padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje*. Vilnius: Neįgaliųjų reikalų departamentas prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Prieiga per internetą: https://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Tyrimas_Arial12_20231210.pdf
6. Virbalis, T. ir Arbaitienė, I. (2023). Socialinio darbuotojo kompetencijos atliekant įvairius vaidmenis dirbant su psichikos negalią turinčiais asmenimis. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 2(19), 97-106. <https://doi.org/10.59476/mtt.v2i19.628>.

Summary

Social integration is a particularly relevant issue not only in Lithuania but also in most countries worldwide, as it aims to ensure that all individuals have equal opportunities and rights to participate in social life. It contributes to reducing social exclusion and discrimination that may arise due to negative attitudes and intolerance. Social integration enables people with disabilities or other

difficulties to feel accepted and included in society, which, in turn, helps them better understand their self-worth and recognize their importance within the community.

The aim of this article is to reveal the experiences of social workers in integrating residents of care homes with intellectual and mental disabilities into society.

The participants of the study were eight social workers employed at a residential social care institution.

Insights. People with intellectual and psychosocial disabilities are being relocated to small-scale residential care homes, allowing them to become more independent, develop work and life skills, take care of themselves, and participate in community life. However, individuals with intellectual and mental disorders still experience negative societal attitudes, discrimination by employers, and limited access to social and healthcare services. The findings of the study indicate that over the past decade, significant positive changes have occurred in the field of community integration for care home residents in Lithuania. Nevertheless, numerous challenges remain to be addressed in order to achieve full integration of people with disabilities.

Keywords: social integration, intellectual and mental disabilities.

Edmundas Vaitiekus

Utenos kolegija, Lietuva

e.vaitiekus@ukolegija.lt